

dr Artur Borcuch

Instytut Zarządzania
Wydział Zarządzania i Administracji
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Kielcach

Korporacje ponadnarodowe a obecny etap globalizacji

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytania dotyczące tego, czym charakteryzuje się współczesny etap globalizacji, jaki jest rodzaj działalności preferowanej przez korporacje transnarodowe, w jakich sektorach gospodarki wzrasta liczba korporacji transnarodowych.

Fale globalizacji

W literaturze przedmiotu pojawiają się różne głosy na temat początków globalizacji. R. Janik twierdzi, że proces ten jest równoznaczny z początkami ludzkości¹. G.W. Kołodko wskazuje w tym względzie na odkrycia geograficzne², zaś S. Flejterski i P.T. Wahl zwracają uwagę na to, że globalizacja wykrystalizowała się dopiero pod koniec XX w.³

Pomimo wielu wymiarów tego procesu największą aktywność – zarówno teoretyczną, jak i empiryczną – odnotowano w sferze ekonomicznej. Z tego względu globalizację określa się jako etap umiędzynarodowienia gospodarki i wzrostu współzależności ekonomicznych, konsekwencją jej zaś jest tworzenie się ogólnosiwiatowej (globalnej) gospodarki⁴.

Jeszcze inny punkt widzenia prezentuje J.K. Solarz, który analizując globalizację przez pryzmat rynków finansowych, wyodrębnił trzy fale. Pierwsza z nich towarzyszyła powstaniu i rozwojowi Imperium Brytyjskiego (w przybliżeniu okres od końca wojen napoleońskich do wybuchu I wojny światowej). W okresie tym rynki kapitałowe były dobrze zintegrowane. Warto też dodać, że globalizacja sprzed I wojny światowej dotyczyła bardziej jednorodnych produktów niż obecnie (np. takich instrumentów finansowych, jak pożyczki państwowe i obligacje na budowę kolei). Druga fala globalizacji jest związana z działalnością korporacji ponadnarodowych oraz ukształtowaniem się rynków eurowalutowych. Zgodne działanie banków o zasięgu globalnym oraz korporacji ponadnarodowych doprowadziło do liberalizacji przepływów kapitałowych w skali światowej oraz do rewolucji technologicznej. Zwycięzcami globalizacji rynków zostały korporacje ponadnarodowe⁵. Należy w tym względzie zaznaczyć, że począwszy od roku 1970 do 2004 r. liczba korporacji transnarodowych na świecie wzrosła prawie dziesięciokrotnie, tzn. z 7 tys. do około 70 tys. Znacznemu poszerzeniu uległ również przestrzenny zasięg ich działalności, o czym świadczy liczba filii zagranicznych posiada-

¹ R. Janik, *Szanse realizacji państwa opiekuńczego w procesie integracji europejskiej*, Wyd. Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2003, s. 163.

² G.W. Kołodko, *Globalizacja a odrabianie zaległości rozwojowych*, [w:] *Globalizacja, marginalizacja, rozwój*, red. G.W. Kołodko, Wyd. Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, Warszawa 2003, s. 28.

³ S. Flejterski, P.T. Wahl, *Ekonomia globalna. Synteza*, Difin, Warszawa 2003, s. 20.

⁴ J.H. Dunning, *The Global Economy, Domestic Governance, Strategies and Transnational Corporations: Interactions and Policy Implications*, „Transnational Corporations” 1992, no. 3, s. 8.

⁵ J.K. Solarz, *Zakończenie. Krajowy system finansowy wobec globalizacji i integracji z Unią Europejską*, [w:] *System finansowy w Polsce*, red. B. Pietrzak, Z. Polański, B. Woźniak, PWN, Warszawa 2004, s. 909-810.

nych na całym świecie. Zgodnie z danymi UNCTAD, na przestrzeni tylko jednego roku liczba filii zagranicznych korporacji transnarodowych wzrosła o przeszło 6%, z 870 tys. w roku 2002 do prawie 927 tys. w roku 2003⁶. Trzecia, współczesna nam fala globalizacji ma źródło w innowacjach w telekomunikacji, przede wszystkim Internecie. Współczesna globalizacja została wsparta liberalizacją przepływów kapitałowych, zwaną również globalizacją finansową⁷.

Odnosząc się do czasów współczesnych, w literaturze można odnaleźć i takie zdania, że etap globalizacji związanej z działalnością korporacji ponadnarodowych jeszcze się nie zakończył. Zdaniem A. Zorskiej, współczesna fala globalizacji, która została zapoczątkowana w połowie lat 80.⁸, opiera się w głównej mierze właśnie na korporacjach transnarodowych, których globalne struktury i strategie są siłami wspierającymi rozwój tego procesu⁹. Stanowisko takie potwierdza również W. Szymański. W jego opinii, dziś w odniesieniu do gospodarki współczesny rynek zaczyna działać poza granicami krajów, co przy obecnych zdolnościach zdobywania i przesyłania informacji można określić jako ustrój oparty na transnarodowych sieciach przedsiębiorczości¹⁰.

Analizując powyższe stanowiska, można zaprezentować jeszcze inny pogląd. Etap globalizacji korporacji transnarodowych nie tyle jeszcze się nie zakończył, co dopiero rozpoczął. Pogląd taki wynika z podziału korporacji w sektorach starej i nowej ekonomii. Opierając się w tym względzie o pogląd J.K. Solarza, w zakresie innowacji w telekomunikacji warto wskazać na przemysł związany z produkcją sprzętu komputerowego i oprogramowania komputerowego. Istotne staje się również zwrócenie uwagi na koncepcję OLPC (*One Laptop Per Child*), w zakresie której podjęto działania w zakresie produkcji i sprzedaży laptopów w cenie 50 \$ z darmowym systemem operacyjnym Linux¹¹, skierowane do mieszkańców krajów rozwijających się. Pomimo pewnego lekceważenia tego segmentu nabywców, co miało miejsce jeszcze kilka lat temu, dziś takie koncerny jak Intel uświadomiły sobie, że mieszkańcy krajów ubogich są do tzw. zagospodarowania, ponieważ jest ich ok. 4 mld.

Ważnym następstwem proliferacji wolnorynkowego modelu rozwoju w skali globalnej jest znaczne ujednoczenie zachowań ekonomicznych. Dlatego w związku z postępującą integracją gospodarki światowej oraz wzrostem współzależności (powodowanych m.in. postępującym procesem globalizacji korporacyjnej) doszło do znacznego zbliżenia trzech głównych modeli prowadzenia działalności gospodarczej: neoliberalnego – reprezentowanego przez korporacje z USA i Wielkiej Brytanii, neokorporacyjnego (społeczne partnerstwo) – reprezentowanego przez korporacje niemieckiego, etatystycznego – reprezentowanego przez korporacje japońskie i francuskie (tab. 1)¹².

⁶ K. Marzęda, *Proces globalizacji korporacyjnej*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz – Warszawa – Lublin 2007, s. 169.

⁷ J.K. Solarz, *Zakończenie. Krajowy system finansowy wobec globalizacji i integracji z Unią Europejską*, [w:] *System finansowy w Polsce*, op.cit., s. 811.

⁸ A. Zorska, *Korporacje transnarodowe. Przemiany, oddziaływania, wyzwania*, PWE, Warszawa 2007, s. 35.

⁹ *Ibidem*, s. 16-17.

¹⁰ W. Szymański, op.cit., s. 77.

¹¹ W przeciwieństwie do Windowsa system operacyjny Linux jest darmowy. W związku z tym może być swobodnie wykorzystywany przez użytkowników np. w Indiach. Warto również odnotować, że Linux posiada armię programistów, którzy cały czas pracują nad tym, aby ten system był jeszcze lepszy. T.L. Friedman, *The World Is Flat A Brief History Of The Twenty-First Century*, Douglas & McIntyre, New York 2005, s. 97.

¹² Zob. K. Marzęda, op.cit., s. 184.

Tab. 1. Główne modele prowadzenia działalności gospodarczej.

Model	Funkcjonowanie rynków finansowych
Neoliberalny (USA, Wielka Brytania)	<p>duża przejrzystość</p> <p>obowiązuje zasada jawności w celu przeciwdziałania zniekształceniom rynkowym i dla ochrony mniejszościowych udziałowców</p> <p>zakaz wykorzystywania poufnych informacji przy zawieraniu transakcji</p> <p>w USA prawnie zagwarantowane rozdrobnienie akcjonariatu, udziałów, a także świadczenia usług finansowych</p> <p>prawo podatkowe i emerytalne sprzyjające rozwojowi prywatnych funduszy emerytalnych</p>
Neokorporacyjny (Niemcy)	<p>mała przejrzystość</p> <p>umiarkowane zasady jawności</p> <p>instytucjonalizacja wykorzystywania informacji poufnych</p> <p>centrum systemu finansowego tworzą tzw. uniwersalne banki łączące usługi bankowe z obrotem papierami wartościowymi</p> <p>znaczna liczba mniejszych – peryferyjnych, lokalnych i regionalnych – instytucji finansowych</p> <p>publiczne systemy emerytalne</p> <p>nieznaczną rolę prywatnych systemów i funduszy emerytalnych</p> <p>brak polityki wspierającej rozwój prywatnych funduszy emerytalnych</p>
Etatystyczny (Japonia, Francja)	<p>mała przejrzystość</p> <p>słabe reguły jawności</p> <p>organy administracji państwowej posiadające szerokie uprawnienia w zakresie funkcjonowania rynków finansowych</p> <p>silnie scentralizowany i skoncentrowany, zdominowany przez banki system finansowy</p> <p>publiczne systemy emerytalne</p> <p>nieznaczną rolę prywatnych systemów/funduszy emerytalnych</p> <p>brak polityki wspierającej rozwój prywatnych funduszy emerytalnych</p>

Źródło: J.W. Cioffi, *Governing Globalization? The State, Law, and Structural Change in Corporate Governance*, „Journal of Law and Society” 2000, December, vol. 27, nr 4, s. 578-579. Podaję za: K. Marzęda, *op.cit.*, s. 184-186.

Mając na uwadze powyższe modele, można zastanowić się nad tym, które z nich są najbardziej efektywne finansowo we współczesnym świecie.

Korporacje transnarodowe – główni uczestnicy gospodarki światowej

Dominujące w klasycznych teoriach zarządzania klasyfikacje materialnych wyznaczników siły przedsiębiorstw pierwszorzędne znaczenie przypisują zasobom finansowym, fizycznym, ludzkim, organizacyjnym oraz technologicznym. Patrząc jednak od strony empirycznej oraz z punktu widzenia procesu globalizacji korporacyjnej, najważniejsze są następujące zasoby: kapitał, wiedza i technologia, dostęp do rynków, działalność rozwojowo-badawcza.

To głównie dzięki tym atrybutom korporacje są w stanie generować tak ogromne dochody, które – pomijając zasadność tego typu porównań – stawiają je na równi z państwami w gronie największych potęg gospodarczych świata (tab. 2).

Tab. 2. Największe potęgi gospodarcze świata.

Nazwa państwa/ korporacji	Roczny PNB przychody w mld \$	Nazwa państwa/ korporacji	Roczny PNB przychody w mld \$
1 Stany Zjednoczone	9 780,8	26 British Petroleum	174,2
2 Japonia	4 523,3	27 HongKong	170,9
3 Niemcy	1 939,6	28 Turcja	167,3
4 Wielka Brytania	1 476,8	29 Dania	164,0
5 Francja	1 380,7	30 Polska	163,6
6 Włochy	1 123,8	31 Ford Motor	162,4
7 Chiny	1 031,2	32 Norwegia	160,8
8 Kanada	681,6	33 Indonezja	144,7
9 Hiszpania	588,0	34 Daimler/Chrysler	136,8
10 Meksyk	550,2	35 Royal Dutch/Schell	135,2
11 Brazylia	528,9	36 General Electric	125,9
12 Indie	477,4	37 Finlandia	123,4
13 Korea Południowa	447,6	38 Rep. Południowej Afryki	121,9
14 Holandia	390,3	39 Grecja	121,0
15 Australia	385,9	40 Toyota Motor	120,8
16 Szwajcaria	277,2	41 Tajlandia	118,5
17 Argentyna	260,3	42 Wenezuela	117,2
18 Rosja	253,4	43 Citigroup	112,0
19 Belgia	245,3	44 Portugalia	109,3
20 Szwecja	225,9	45 Iran	108,7
21 Wal-Mart Stores	219,8	46 Izrael	106,6
22 Austria	194,7	47 Mitsubishi	105,8
23 Exxon	191,5	48 Mitsui	101,2
24 Arabia Saudyjska	181,1	49 Chevron-Texaco	99,6
25 General Motors	177,2	50 Egipt	99,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: K. Marzęda, op.cit., s. 47.

Przechodząc do ogólnych klasyfikacji korporacji transnarodowych, istotne znaczenie mają rankingi oparte na następujących kryteriach:

- wartość przychodów ze sprzedaży przez firmy, co pozwala wyłonić największe potęgi handlowe wśród korporacji,
- wartość rynkowa poszczególnych firm, wskazująca na potęgę majątkowe wśród działających na świecie korporacji transnarodowych.

Klasyfikację firm według wartości przychodów prezentuje corocznie czasopismo „Fortune”, podając ranking 500 największych korporacji handlowych na świecie. Choć początek obecnej dekady był okresem słabych wyników finansowych firm z listy „Global 500”, to ostatnie dwa lata przyniosły znaczne polepszenie. W 2003 r. łączne przychody wszystkich korporacji tej grupy wzrosły o 8%, a zyski – o 448%. Rok 2004 przyniósł dalszą poprawę. Wartość przychodów ze sprzedaży zwiększyła się o 13% (do 16 798 mld \$), a zysków – o 27% (do 930 mld \$). Najbardziej wzrosły przychody i zyski największych firm naftowych, ale dobrą sytuację odnotowano też w firmach samochodowych oraz u dostawców usług (finansowych, handlowych, telekomunikacyjnych), jak też dostawców materiałów (zwłaszcza żelaza i stali). Oprócz sprzyjających trendów na rynku czynnikiem wzrostu wartości sprzedaży były technologie zarówno usprawniające zarządzanie i ekspansję wielkich firm, jak i tworzące wartość dodaną innowacje w produktach i procesach produkcyjno-handlowych.

Tab. 3. Korporacje o największych przychodach ze sprzedaży w 2004 r.

Lp.	Korporacja	Kraj	Przychody (mld \$)	Zyski (mld \$)
1	Wal-Mart	USA	288,0	10,3
2	British Petroleum	W. Brytania	285,1	15,4
3	Exxon Mobil	USA	270,7	25,3
4	Royal Dutch/Shell	W. Brytania/Holandia	268,7	18,1
5	General Motors	USA	193,5	2,8
6	Daimler Chrysler	Niemcy	176,7	3,1
7	Toyota Motor	Japonia	172,6	10,9
8	Ford Motor	USA	172,2	3,5
9	General Electric	USA	152,9	16,8
10	Total	Francja	152,6	12,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Fortune” 2005, no. 13, s. F1-F7.

Wśród 500 korporacji transnarodowych najliczniej reprezentowane są banki (56 banków i 4 przedsiębiorstwa świadczące przede wszystkim usługi finansowe) oraz agencje ubezpieczeniowe (48 firm). Inne – wyróżniające się znaczącą liczbą korporacji – sektory to: elektronika (komputery, urządzenia biurowe, półprzewodniki, sprzęt i usługi) – 36 firm, motoryzacja (samochody oraz części i podzespoły) – 34 firmy, petrochemia – 32 firmy, telekomunikacja (sprzęt i usługi) – 29 firm, usługi komunalne – 23 firmy, przetwórstwo spożywcze – 22 firmy. Jeśli chodzi o udział sektorów w ogólnej wartości sprzedaży, to zdecydowanie dominują wśród korporacji z listy „Global 500” usługi finansowe (bankowość, ubezpieczenia, inne finanse), na które przypada 23,4% wszystkich przychodów 500 przedsiębiorstw. Na drugim miejscu znajduje się wydobywanie i przetwórstwo ropy naftowej – 13,3% ogólnych przychodów. Trzecią grupę – z udziałem 11,2% – tworzą firmy informatyczne, komputerowe i telekomunikacyjne. Na firmy z sektora motoryzacyjnego przypada 10,3%. Wymienione sektory osiągnęły udział 58,2% wartości sprzedaży przez korporacje na liście „Fortune”¹³.

Klasyfikacja firm według wartości rynkowej opracowana została na podstawie danych z czasopiśmie „BusinessWeek”, w którym przedstawiono ranking 1000 firm pochodzących z 38 krajów. Listę 10 przedsiębiorstw o największej kapitalizacji rynkowej oraz innych korporacji transnarodowych najbardziej znanych w Polsce przedstawiono w tab. 4. W latach 2001-2004 trzy początkowe miejsca stale zajmowały firmy General Electric, Microsoft oraz Exxon Mobil, a w pierwszej dziesiątce utrzymywały się firmy Pfizer, Wal-Mart Stores, Citigroup oraz British Petroleum.

Tab. 4. Największe korporacje według wartości rynkowej na 31 maja 2004 r.

Lp.	Korporacja	Kraj	Wartość (w mld \$)
1	General Electric	USA	328,11
2	Microsoft	USA	284,43
3	Exxon Mobil	USA	283,61
4	Pfizer	USA	269,66
5	Wal-Mart Stores	USA	241,19
6	Citigroup	USA	239,43
7	British Petroleum	W. Brytania	193,05
8	American International Group	USA	191,18
9	Intel	USA	184,66
10	Royal Dutch/Shell	W. Brytania/Holandia	174,83

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „BusinessWeek” 2004, no. 13/14, s. 56.

¹³ A. Zorska, *op.cit.* s. 92-95.

Wśród tysiąca firm będących posiadaczami największego majątku znalazły się 423 amerykańskie korporacje (42,3%), na które przypadło 51,3% łącznej kapitalizacji rynkowej oraz 45,1% zysków wszystkich firm. Na liście znalazło się 137 firm japońskich (13,7%), a ich udziały wyniosły w ogólnej kapitalizacji 9,7%, a w zyskach – 6,5%. Do firm o największej kapitalizacji rynkowej należą 73 korporacje brytyjskie (7,3%), które wypracowały 8,9% wartości łącznego kapitału oraz 12,8% zysków. Na liście znalazły się 44 firmy francuskie (4,4%) z udziałem wynoszącym 4,7% kapitalizacji oraz 4,9% zysków wszystkich notowanych firm. Sklasyfikowano także 35 przedsiębiorstw niemieckich (3,5%), które osiągnęły 3,4% łącznego kapitału oraz 2% zysków. Na omawianej liście znalazły się również dwie polskie firmy: Bank Pekao SA oraz Telekomunikacja Polska SA – na miejscach odpowiednio 985 i 987, z wartością kapitału po ok. 5,4 mld \$.

Podsumowując, można stwierdzić, że oprócz korporacji działających w przemysłach wydobywczym i przetwórczym (tu skupia się najwięcej korporacji) oraz usługach tradycyjnych szybko wzrasta liczba korporacji w zmodernizowanych i nowoczesnych usługach opartych na ICT (*Information and Communication Technologies*). Oprócz firm będących producentami finalnych dóbr konsumpcyjnych i inwestycyjnych liczne korporacje są dostawcami dóbr pośrednich jak części, podzespoły, materiały. Jednocześnie w wielu sektorach toczą się procesy konsolidacyjne w układzie zarówno horyzontalnym (w jednej branży), jak i wertykalnym (w powiązanych funkcjonalnie branżach). Zatem zbiorowość korporacji transnarodowych cechuje rozwój, ciągłe zmiany i silne zróżnicowanie, co jest szczególnie widoczne w analizie sektorowej¹⁴.

Zakończenie

Przedstawione zagadnienia dotyczące współczesnego etapu globalizacji wraz z rankingami dotyczącymi największych korporacji pozwalają na stwierdzenie, że USA wyznacza trendy we współczesnym świecie. Należy jednak odnotować, iż różnice pomiędzy korporacjami ze starej i nowej ekonomii wskazują na zróżnicowanie pod względem ich wielkości. Chociaż rankingi eksponują rolę największych firm, to jednak należy wspomnieć o tym, że nie można utożsamiać korporacji wyłącznie z wielkimi przedsiębiorstwami. Co prawda, trudno byłoby dziś wskazać wielką firmę nieprowadzącą międzynarodowej działalności, to jednak można prowadzić tę działalność, nie będąc wielką korporacją transnarodową. Przedsiębiorstwo zaangażowane bezpośrednio (inwestycyjnie czy kooperacyjnie) w kilku, lecz niekoniecznie kilkudziesięciu krajach, można uważać za początkującą korporację. Należy jednak podkreślić, że wśród podmiotów konkurujących na rynku globalnym rośnie znaczenie mniejszych, lecz szybko i silnie umiędzynarodowionych przedsiębiorstw, nazywanych mikrokorporacjami lub firmami „globalnymi od urodzenia”.

Literatura

Dunning J. H., *The Global Economy, Domestic Governance, Strategies and Transnational Corporations: Interactions and Policy Implications*, „Transnational Corporations” 1992, no. 3.

Flejterski S., Wahl P.T., *Ekonomia globalna. Synteza*, Difin, Warszawa 2003.

Friedman T.L., *The World Is Flat A Brief History Of The Twenty-First Century*, Douglas & McIntyre, New York 2005.

Janik R., *Szansy realizacji państwa opiekuńczego w procesie integracji europejskiej*, Wyd. Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2003.

Kołodko G.W., *Globalizacja a odrabianie zaległości rozwojowych* [w:] *Globalizacja, marginalizacja, rozwój*, red. G.W. Kołodko, Wyd. Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, Warszawa 2003.

Marzęda K., *Proces globalizacji korporacyjnej*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz – Warszawa – Lublin 2007.

¹⁴ Zob. *Ibidem*. s. 95-103.

Solarz J.K., *Zakończenie. Krajowy system finansowy wobec globalizacji i integracji z Unią Europejską*, [w:] *System finansowy w Polsce*, red. B. Pietrzak, Z. Polański, B. Woźniak, PWN, Warszawa 2004.

Zorska A., *Korporacje transnarodowe. Przemiany, oddziaływania, wyzwania*, PWE, Warszawa 2007.